غەفوور مەخمووری

سێ تیشك
لە پەنجەرەی شیعرەوە

چاپی دووەم ٢٠٢٥ هەولێر - کوردستان

سێ تیشک
لە پەنجەرەی شیعرەوە

غەفوور مەخمووری

سێ تیشك

لە پەنجەرەی شیعرەوە

غەفوور مەخمووری

چاپی دووەم   ٢٠٢٥   هەولێر - کوردستان

سێ تیشک
لە پەنجەرەی شیعرەوە

بابەت: **چاوپێکەوتنی ئەدەبی**

ناوی نووسەر: **غەفوور مەخمووری**

پیت چنین و هەڵەچنی: **زنار سارمەمی**

دیزاینی ناوەو بەرگ: **بەلوگرافیك - ٠٧٥٠٥٧٥٨٤٢٨**

چاپ: **چاپی دووەم ٢٠٢٥**

تیراژ: **١٠٠٠ دانە**

چاپخانە: **ماردین**

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتیی کتێبخانە گشتییەکانی کوردستان

ژمارە (١٥١)ی ساڵی ٢٠٢٥ ی پێدراوە.

لە پەنجەرەی ...

شیعرەوە

٣ تیشک

غ . مەخووری

بەحری غەزەلم پڕ لە دوڕو گەوهەرە ئەما
غەواسی دەوێ یەعنی بە تەعمیقی بزانە
پڕ دانەیە ئەما نەوەکو دانەیی چەڵتووك
بەحرم گوتووە نەك وەکو گۆلی مەرەزانە

نالی

پێش هەموو شتێ

سـەدەی نۆزدەهـەم و بیسـتەم بەسـەدەی دۆزینـەوەو داهێنـان و پێشـکەوتنی تەکنەلۆژیـا ناودێرکـراون، لـەم دوو سـەدەیەدا جیهـان بزووتنەوەیەکـی شارسـتانی گـەورەی بەخۆیـەوە بینـی، بەتایبەتـی دوای بەرپابوونـی هـەردوو شـەڕە گەورەکـە، لـەم دوو سـەدەیەدا پێشـکەوتنێکی خێـرا هەمـوو بوارەکانـی ژیانـی بەمانـا فراوانەکـەی داگیرکـرد، لـە جێـگای چـرا ڕۆناکـی کارەبـا دۆزرایـەوە ترۆمبێـل و فڕۆکـە شـوێنی پیادەڕۆیـی و ئەسـپ و ... یـان گرتـەوە، لەجیاتـی ئـەوەی دەوڵەتـان بـە چەکـی کـۆن و شـیرو تیـر بەرەنـگاری یەکتربـن پەنـا دەبەنـە بـەر نوێتریـن جـۆرە چەکـی تـازەی ئەتـۆم و جۆرەهـا چەکـی کیمیـاوی ... بەڵـێ جیهـان لـە بەردەوامـی دایـە و هەمیشـە هەنـگاوی بەگـوڕ بـەرەو پێشـەوە دەنێـت.

هـــەر شۆڕشـــێك ســـەرەتا کـــە هەڵدەگیرســـێ پێویســـتی بـــە پشـــتگیرییەکی لەڕادەبـــەدەر هەیـــە لەلایـــەن ئـــەو چینـــەی کـــە لەپێناویـــدا هەڵدەگیرســـێ، پێویســـتە پێـــش هەڵگیرســـان نەخشـــەو پرۆگرامـــی لەبـــار بنەخشـــێندرێ و چـــەك و تەقەمەنییەکـــی بـــاش ڕێکبخـــات و ڕامیارییەکـــی بنکەیـــی دەســـت بخـــاو ڕاو بۆچـــوون و ئامانجـــە ســـەرەکییەکانی بـــۆ جەماوەرەکـــەی ڕوونبکاتـــەوەو تێـــی بگەیەنـــی مەبەســـتی چییـــە لـــەم شـــۆڕش بەرپاکردنـــە!

بێگومـــان ئـــەم تەکنیکـــە شـــیعرییەی ئـــەم بـــرا شـــاعیرانەی ئەمـــڕۆی شـــیعری کوردیـــمان لـــەم جـــۆرە شـــۆڕش بەرپاکردنـــە نزیکـــە و چەکـــی شۆڕشـــەکەی زمانـــە و بەزمانەکـــەی خـــۆی لـــە نـــەوەی شـــیعری کـــوردی پێـــش خـــۆی جیاکردۆتـــەوە.

ئەمـــەش نوێتریـــن چەکـــە چەکـــی بۆچوونـــە و دەچێتـــە ریـــزی چەکـــە کیمیاوییـــەکان و پێـــی بەرەنـــگاری دوژمـــن دەبێتـــەوە !! دوژمنانـــی نوێخـــوازی ..!!

ئـــەم ســـێ دەنگـــە (ئەنـــوەر - ســـەباح - قـــادر) ســـێ دەنگـــی ســـەربەخۆن لـــە گۆڕەپانـــی ئەمـــڕۆی شـــیعری کوردیـــداو تەکانێکیـــان بەشـــیعری کـــوردی داوە کـــە جیایـــە لـــە جیلـــی پێـــش خۆیـــان،

مەبەستی ئەم چاوپێکەوتنەم ئەوەیە کە روئیای ئەو شاعیرانە بگەیەنمە خوێنەر تا لە بۆچوون و وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی نێو ئەم چاوپێکەوتنە لە مەبەست و ئامانجیان بگات، ئەمە یەك؛ دووەم کە ئەم تەکنیکە سەریهەڵدا زۆر کەس بەتوندی بەرەنگاریان بۆوەو نووسینی نابەجێ و نابابەتییانەی لەڕوو گیرکردن، ئەوانیش تائێستا هەلێکی لەباریان بۆ هەڵنەکەوتووە بەرپەرچیان بدەنەوە، ئەم چاوپێکەوتنە بەرپەرچدانەوەیەکە بۆ دوژمنانی ئەم تەکنیکە ئەدەبییە و نەتەوایەتییە پیرۆزە.

جا ئێمەش با بەچاوێکی فراوان و دڵێکی زیندوو و مێشکێکی کراوە بۆچوونەکانیان بخوێنینەوە، لەکاتێکدا چۆن شایەنی رێزلێگرتنە بەهەمان شێوەش رووبەری بۆچوونەکانیان جێگای هەموو رەخنەیەکی پیرۆزی لێ دەبێتەوە، فەرموون بۆچوونەکان و سەرنجی بنیاتنەرانەی ئێوە.

غەفوور مەخمووری

مانگی ١٩٨٩/٦

هەولێر - کوردستان

ئەنوەر مەسیفی:

* بینـای شـیعری جیایـە لەگـەڵ بینـای وتـاری سیاسـی یـان وتـاری کۆمەڵایەتـی.

* شـیعر هێزێکـی رۆشـنبیریی مەعنەوییـە، ماددەیەکـی بەرجەسـتە نییـە.

* ئیشـکردن لـە کەلەپـوور لـە کاتـە ترسـناکەکانی شـیعر نووسـیندا پەیوەنـدی بـە هۆشـی مرۆڤایەتییـەوە هەیـە نـەك بـە عەشـائرچێیتی

سەباح رەنجدەر:

* هەر واقیعێك زیندەوەری جۆرێك نوێخوازی لەشكرییێتی.

* شـیعر پێویسـتە بۆشـایی رۆحـی كارەسـاتەكان داگیربـكات نـەك پەراوێـزی كارەسـاتەكان لەخـۆی بخشـێنێ.

* كەلەپوور موچڕكی بەردەوامی جەستەی شیعرە.

قادر ئیبراهیم مینه:

* حەفتاکان نەیانتوانی شیعری لە واقیع گەورەتر بەرهەمبێنن.

* تەوژم سەرەتا و کۆتایی خۆی هەیە، بەڵام نوێخوازی کۆتایی ناناسێ.

* ئەو شاعیرەی دێرو کۆپلەی فۆلکلۆر دەگوازێتەوە هەرێمی شیعر جارێ بێ دەسەڵاتی خۆی دەدا.

شیعر لەنێوان
حەفتاکان و ئەمڕۆدا

بۆچــی ئــەم تەکنیکــە؟ ئایــا لــەم هەنــگاوە گلۆپــی ویســتتان داگیرســاوە؟ شــیعری کــوردی قەپێلکــی حەفتاکانــی شــکاندووە؟

*** ئەنوەر مەسیفی:**

کــە ڕۆشــنبیری بەترســی جوغرافیــا بــوو، کۆمەڵــە هەناســەیەکی وەکــو ئاســنە ئیشــارات دەردەپــەڕن و لــە شــێوەی بینــای شــیعری نائاســایی یەکدەگــرن و لەپاشــان بینــا شــیعرییەکە دەمەیــی، بــەڵام زەمەنــی مەیینــی ئــەو بینــا شــیعرییە دیــار نییــە، هەمــوو ئــەو زەمەنــەی کــە دەکەوێتــە نێــوان دەرپەڕینــی ئاســنە ئیشــارەتەکان و مەیینــی بینــا شــیعرییە نائاســاییەکە بەزەمەنــی نائاســایی ناودەبــردرێ.

بۆیــێ ئــەم تەکنیکــە چونکــە ئــەو بینــا شــیعرییانەی کــە هەبــوون یــان کــە هەنــە زەمەنــی مەیینیــان لــە گەرمایــی بکــەوێ و ساردببنەوەو هێــزی بەرۆحیشــیان لا نەمینــێ کــە بتوانــن فووبدەنــە بێهــۆش بوونــی ئــەو ڕۆشــنبیریەی کــە بەترســی جوغرافیــا بــووە، هەروەهــا بۆیــێ ئــەم تەکنیکــە چونکــە ئــەو بینــا شــیعرییانەی کــە هەبــوون یــان کــە هەنــە بــە کەفەزمانــن، کەفیــش زۆر بەتەمــەن

نییە، بەڵێ بۆیێ ئەم تەکنیکە، ئەم تەکنیکەی ئێمەمانان لەو ئاسنە ئیشارەتانە دروست بووە کە باری نەفسی شاعیرێتیمان فرێیان دەداتە دەرێ، بەڵێ گلۆپی سیحری ویستمان لە بەردەوامی ئاسنە ئیشارەتە گەرمەکانمان پێبووە و زۆر هێزی کەفداریش پێی ساردبووینەوە.

لە هیچ لەحزەیەکی شیعر نووسینمدا نەچوویمە ناو خەیاڵی کاروانی شیعری پێش خۆم، هەموو ئارەقەکردنێکم لەکاتی نووسیندا ئەو خەیاڵە بەهێزەمە کە چۆن بتوانم بەدوای ماڵیکردنی یاری نەفسی خۆم بگەڕێم، تۆ دەتەوێ باسی شیعری حەفتاکان بکەم، من رای خۆمم دەربارەی شیعری حەفتاکان لە پێشەکی کۆمەڵە شیعری (جارێکی تر خۆر باران) دەربڕیوە، گوتوومە: (سەرەتای حەفتاکان شیعری کوردی رقاوی بوو، کۆتاییەکەش کەروێشکەی دەکرد). لە هەردوو حاڵەتدا شیعری حەفتاکان بەدەربوو لەو هێزە گەرمەی کە بتوانێ بۆ زەمەنێکی درێژخایەن بمێنێتەوە، هەر ئەم دوو تایبەتییەی شیعری حەفتاکانیش بوو کە بووە هۆی دروستکردنی رەخنەی عەشائر هێز.

هێــزی شــاعیر لەوەدانییــە کــە بتوانــێ بــەدوای تێپەڕاندنــی پێــش خــۆی بگــەڕێ، بەڵکــو هێــزی شــاعیر لەوەدایــە کــە بتوانــێ جوغرافیــا بــە ترســەکەی کــە گەمــارۆی داوە بێنێتــە نــاو بــاری نەفســی شــاعیرێتی خــۆی.

شــیعری کــوردی قەپێلکــی حەفتاکانــی شــکاندووە یــان نەیشــکاندووە ئەمــە ئیشــی مــن نییــە، کام لــە رەخنەگــرە عەشــائر هێــزەکان هەتــا ئێســتا توانیویەتــی مەعایــری هونــەری شــیعری حەفتــاکان لەمەعایــری هونــەری شــیعری گــۆڕان جیابکاتــەوە! بــۆ خاتــری خــوا بینــای شــیعری جیایــە لەگــەڵ بینــای وتــاری سیاســی یــان وتــاری کۆمەڵایەتــی، ئــەم قســەیە ئاراســتەیە بــۆ ئــەو قەڵەمــە عەشــائرانەی کــە پڕەدەدەنــە بینــای شــیعری ئاســنە ئیشــارات.

* **سەباح رەنجدەر:**

هــۆکارو بنەمــای بینــای ئــەم تەکنیکــە واقیعــە! واقیــع بەپێــوەری رەگــەزە هەمەلایەنــەکان:

١) من (الأنا).

٢) ئەو (هو- هي).

٣) منی باڵا (الأنا الأعلى).

هــەر واقیعێــك زینــدەوەری جۆرێــك نوێخــوازی لەشــکرییێتی، حاڵەتەکانــی کزانــەوەو ســۆراخکردنی کێشــە نائاســاییەکانی بەجێدەهێنــن، گوزارشــتی گشــتگیری ئــەم چینــەن واقیعێکــی دژوار پێخوســتی کــردوون، منیــش زینــدووی هەمــان واقیعــی نائاســایی و گەڕاپێچــەی پێخوســت، مەبەســتمە هونــەری شــیعر بوەشـێنم و بیگەیەنمـە ئـەو کەوانەیـەی بـای هەمیشـەیی بۆماوەیـی دەسـتبەرییێتی، (جـاك بریڤـەر) شـاعیرێکی چرکەیـی بـوو هـاوکات توانــی دوورییەکــی هەمیشــەیی لــە چرکەییەکانــی بهێڵێتــەوە ئــەم چرکەییانــە خانەیێــك لــە جەمســەری نادیــاری هەمیشــەیی سـێبەری ئــاڵان.

بەڵــێ دوای بریســکانەوەی چــوار شــیعری هونــەری هەمەلایەنــی دژایەتییێکــی ناپێویســت بینــرا (جلوبــەرگ - جمکــەکان - زێــوان - ئــاژن) ئەوەشــیان خاڵێکــی روون و ئاشــکرای نیشــانەکانی پێبوونمانــن.

شــیعری حەفتــاکان وەك دێــرو کۆپلــە و شــیعری تــاك حاڵەتــی دەگمەنیــان بندەســتکرد، بــەڵام بەشــێوەیەکی تایبەتمەنــدی لــە هێزیانــدا نەبــوو واقیعێکــی هونــەری باوێنــە نــاو واقیعــی چــڕی

جوغرافیـــای حاڵەتـــەکان لـــە چەنـــد جوڵانەوەیەکـــی بـــاو ڕەت نەبـــوون ئەمباوانـــەش شاشـــییەکی گەورەیـــان لـــە ئەتڵەســـی شـــیعر جێکـــردەوە.

بـــاری ناهەمـــواری ئەمـــڕۆی نەتەوەکەمـــان گونجـــاو نییـــە بـــۆ ئەدیبێـــك کـــە تەنیـــا کەمەیێکـــی کەمـــی ئـــەم خەڵکـــە تێبگـــەن ئـــەوە جگـــە لـــەوەی کـــە نەیارانـــی نەتـــەوە ســـاڵانی ســـاڵە بـــاری ئێمەیـــان ئاڵـــۆزو تەمومـــژاوی کـــردووەو هەوڵـــی ئـــەوە دەدەن کـــە خۆمانمـــان بـــۆ نەدۆزرێتـــەوە، جـــا راســـت نییـــە ئێمـــەش ئەوەندەیـــتر جوزئیەتـــی ئـــەم واقیعـــە بدۆڕێنیـــن و تەنهـــا جووڵانـــەوە دیارەکانـــی دەســـتگیرکەین کـــە لەبنەڕەتـــدا خۆیـــان دەســـتگیرن ... پێویســـت نییـــە هێـــما لـــە واقیعـــی رووکـــەش بگیرێـــت پێویســـتە لەگـــەڵ واقیعـــی رووکـــەش ئاســـتێکی جیـــاواز کێشـــەیان بـــێ.

مـــن لەگـــەڵ ئـــەو وەچەیـــە هاتـــووم پێویســـتە بـــۆ ئـــەم وەچەیـــەش ماندووبـــم بەشـــێوەیەك جوزئیەتـــی بـــاری ژیانیـــان بەمانـــا فراوانەکـــەی بخەملێنـــم بۆشـــم نییـــە بـــۆ وەچەیێکـــی تـــر ماندووبـــم، دواتـــر یـــا پێشـــتر، هـــەر ســـەردەمێك کـــوڕی فیکـــرو هونـــەری خـــۆی پـــەروەردە دەکات کەســـێکیش پێـــش یـــا پـــاش ســـەردەمی خـــۆی نایـــەت ئـــەوە

شتێکی رەهایە.

مایکۆفسکی: (هەر شاعیرێك راستەوخۆ لە شێوەی کۆن شیعر دارێژێت پێویستە بە خزمەتکارو بەردەستی نەوەی پێش خۆی ناوبربردرێ)، سەرهەڵدانی هەر رێبازێك کۆمەڵێك ئەڵقەی لێکگرێدراوی پێش خۆیانن، رۆمانسیەت رەگی کلاسیکیەتی تێدا دەبریسکێتەوە ریالیزم سیما و ئەدگاری جوڵانەوەی رۆمانسیەتی تێدا پشکفتیە، بەڵام دروستبوون و بەکاربردنی رابردوو لای ئێمە بەجۆرێکی تر لە ئاوێنەمان تیشکی تەڕکردو وەك پاڵپشتێکی رۆشنبیری بۆ خۆمان هێشتۆتەوە بە هیچ جۆرێك خاڵێکی هاوبەش لەنێوان دەسکردی ئێمە:

(تێکە

بیرەوەری کەڵی لە دووکەڵ گرت

لەپ

تاڵی توتنی گۆتنی پەڕیێ

شیشی بای نامە هێن نەیگوشی

زمانی غوربەتی

تێهەڵکە

کەتنە

با کوڕێنیم لە بیابانا

داڵی تێڕوبێن

بێور کچێنیت پەلدەن

خۆپێگرتنێك

ئاوبەردەم

تەزی تەزیم بێتێ

دیواری کۆڵیتی لەبەردی پێدروست نایێ

پێی ناو

نە ئەدگارم دەگرتێ

نەبەنتکی ڕۆحم توڕدەدا)

دەسکردی ئەوان:

(ببە ئاسمانێ .. ئاسمانی ئەوین

من دەبم بە مانگ

ببە بە دوو چاو.. دوو چاوی شین شین

من بەدەوریاندا دەبم بە برژانگ

ببە بە لێوێ

دەبم بە خەندەو پێیوە دەنووسێم

ببە بە کێوێ

دەبم بە دارگوێز لە دوندیا دەڕوێم).

نادۆزرێتـــەوە چـــی وەك شـــێوە، نـــاوەڕۆك، بینـــای درامـــی، هێڵـــی دڵەڕاوکێـــی، پاڵـــەوان، دروســـتکردنی حاڵەتـــی نادیـــاری و بەردەســـکردن و تێکەڵکردنـــی تێکـــڕای هەســـتەکان لـــە بێدەنگییێکـــی کامڵـــدا. شـــیعر لەجارانـــی دروشـــمدار پڕژانتربـــووە، - ترۆتســـکی: (شـــیعر هەڵچوونـــە بـــەر لـــەوەی مەســـئەلەیەکی ئـــاوەزی بێـــت.)، ئـــەم وتەیـــە بـــۆ رۆژگارێکـــی کورتخایـــەن گونجـــا بـــۆ ئەمـــڕۆی ئاســـن و بـــۆن پایـــدۆز، پێشـــبینی لـــە ئەدەبـــدا دیاردەیەکـــی نادروســـتە و شـــیعریش بەهەڵچـــوون بچوێندرێـــت کەواتـــە بـــەس ســـۆزو رك ئـــاڵای شـــیعرن و هەســـتەکانی دی چـــش، شـــیعر بەتاڵکردنـــی هەڵچوونـــی چرکەیـــی نییـــە زۆر حاڵەتـــی نائاســـایی ئەمـــڕۆ لـــە شـــیعردان و لەنـــاو شـــیعردا بەدەســـتهێنراون، بـــەڵام بـــە گـــۆڕان و چمکـــی تەبایـــی رۆحـــی و تێکەڵکردنـــی کـــەش و نەخشـــەگرتن و پرۆگرامـــی خـــۆ ئامادەکـــردن و گەشـــتکردنی رامانـــی نـــاو کێشـــە کۆمەڵایەتییـــەکان و بەرزبوونـــەوەی پلـــەی خـــودو بـــاری دەروونـــی شـــاعیر.

*** قادر ئیبراهیم مینە:**

کـە ئـاوو هـەوا لەژێـر پەسـتانی چەنـد هۆیەکـی دیـارو نادیـار شـێوەی ئاسـایی خـۆی بـەرداو جوغرافیـا دەسـتەمۆی سـێبەری تـرس، برسـییەتی، وەرکەوتـن لەجێـی بێجـێ بـوو ئـەوا ناچـار چەنـد رایەڵەیـەك لـە قەپێلـك دەردەپـەڕن و دەسـت دەدەنـە مـاوەڵ لـۆ شـکاندنی بـەردی شـوورەی مەئلـوف و بیناکردنـی ئەدەبێکـی نائاسـایی بـە هیـوای بەرزکردنـەوەی واقیعـی نائاسـایی ژەنگبەخـش.

ئـەم تەکنیکـە، چونکـە ناوداڵانـی دەبدەبـە شـیعرییەکان جێـی کارەسـاتە فیلەتەنەکانـی ئەوڕۆیـان تێـدا نابتـەوە، دەبدەبـەش خـۆ دەبـەر زەبـری ئاووهـەوای نائاسـایی ناگـرێ!.

لەئاکامـی وەدەنـگ هاتنـی چەنـد دەقێکـی دوور لـە عەقڵـی بـاو، مۆسـیقای لـە قوڕێـدا چەقیـو، چێـژی مـردوو، زمانـی فەرهەنگـی، هەسـت بەدژایەتییەکـی بـێ تخـووب کـرا لەپـاش ئـەو دژایەتییـەش هەنـدەك لـەو بـرا شـاعیرانەی لـە خەنجـەر سـویندا بەشـداربوون و قەبریـان لـۆ ئامادەبوونـی شـیعری خۆیـان لێـدەدا،

هەنووکـە لەبـەر تیشـکی گلۆپـی ئـەو فۆرمـە شـیعرییە خەریکـی خـۆ نوێکردنـەوەو کاژداماڵیـن و بەخۆداچوونـەوەن، ئایـا ئەمـە نیشـانەی پێبوونـی گلۆپـی ویسـت نییـە؟!

حەفتـاکان هاوشـان دەگـەڵ گۆڕانـی ئاووهـەوا شـیعریش بـە جلوبەرگێکـی نـوێ لـە خاکـی واقیـع هەڵیـدا، کـۆزی پیـرۆزی شـیعر ئامێـزی بـۆ زۆر شـتی نـوێ کـردەوە، بـەڵام بەگشـتی حەفتایـەکان نەیانتوانـی شـیعری لـە واقیـع گەورەتـر بەرهەمبێنـن.

حەفتایـەکان - ماچـی ڕەزامەنـدی دەگرمـە هەنـدەك شـیعری بـاش - لەگـەڵ ئـەو ئیجابیەتەشـدا مێگەلـی شـیعر بـەرەو بنێسـی چـوو، چونکـە لـە بازنـەی لەوەڕگەیەکـی دیاریکـراو دەلـەوەڕا .. لـە شـیعردا پێویسـتە وشـەکان ئـاووس بـن.

ئـەوان شـاعیری نەمێـرد بـوون و زگـی شـیعریان پـێ پـڕ نەکـرا، بارانـی چەندایەتـی تەڕیکـردن، چەپڵـەو ڕەزامەنـدی خەڵـك چـاوی بۆچوونـی ڕاکێشـان و هەرێمـی شـیعریان بەلەشـکری (ئازیزەکـەم، نەشـمیلەکەم، شـیرنەکەم، خۆشەویسـتەکەم، دڵدارەکـەم، وڵاتەکـەم...) گەمـارۆدرا، هەروەهـا شـیعر بەرگـی سیاسـەتی پۆشـی و زمانـی ناشـیعری لەبـن تاوڵـی شـیعرەکانیاندا لێیداکوتـا، بەڵـێ

زۆربـــەی شـــیعری حەفتـــاکان خونـــاوی وەســـیلەگەری لـــێ دەتـــکا، (ئەدۆنیـــس): (ئەوکاتـــەی شـــیعر دەبێتـــە وەســـیلەیەکی سیاســـی یـــان خۆشەویســـتی ئـــەوە بەهـــای خـــۆی دەدۆڕێنـــێ) چونکـــە شـــیعر خـــۆی سیاســـەتە و خـــۆی خۆشەویســـتییە.

بەکورتـــی لێـــڕی چـــڕی شـــیعریان بـــەرەو شـــاڵی بـــرد، شـــیعر بـــووە زمانـــی بەرژەوەنـــدی، وەســـفی ناپێویســـت، شـــاعیر ئەمـــری دەکـــرد و وتـــاری دەپرژانـــد دەیگـــۆ: شـــیعر دەبـــێ نانـــی برســـییان و گوللـــەی چەکـــی ئازادیخـــوازان بـــێ و خەڵکـــی لـــە ســـەرمای تووشـــی زســـتانێ بپارێـــزی، کـــە ئەمانـــە هیچیـــان چالاکـــی شـــیعر نیـــن.

چالاکـــی شـــیعر چالاکییەکـــی بەرجەســـتە نییـــە، چالاکییەکـــی رۆحـــی مەعنەوییـــە و شـــەقامی خـــودی مـــرۆڤ لـــە پۆخلەواتییـــەکان پاکدەکاتـــەوەو پـــەردە لەســـەر شـــتە نادیـــارو شـــاردراوەکان لادەدا، شـــیعر ســـەماو گریانـــی رۆحـــە، ئەوەیـــە گرنگییێتـــی و قودســـیەتی شـــیعر..!!

ئێمـــە ئەگـــەر توانیـــمان خـــودی ئـــادەم لـــە پۆخڵەواتییـــەکان پاکبکەینـــەوەو نیـــگای بگوێزینـــەوە ســـەر لایەنـــە نادیـــارو نابەرجەســـتەکان و کلیلـــی هەندێـــك ســـەرچاوەی بدەینـــێ کەواتـــە

توانیــمان لــە هەمــوو بوارێکــەوە تــەکان بــە کۆمــەڵ بدەیــن و پەنجەرەیەکــی تــازەی لــەڕوودا بکەینــەوە ســبەینێی پــڕ لەبەرهــەم و رەشــبەڵەکی هەڵکشــانی مێــژوو و رۆشــنبیری خــۆی تێــدا بــەدی بــکات.

لــەم کولانکەیــەوە حەقمــە بڵێــم: شــیعری کــوردی قەپێلکــی حەفتاکانــی شــکاندووەو خەریکــە دەچێتــە بــن کەپــری هــەوری ئەکزۆتیــەت، براگیــان ؛ چــاو مــەدە لێشــاوی ئــەو نووســینانەی بەنــاوی شــیعر لــە گۆڤــارو رۆژنامــەکان یەکتەختــە رادەکشــێن و لــە کــۆڕە رۆشــنبیرییەکان ملوانکــەی چەپڵێــان لــە مــل دەکرێــت، چونکــە ئــەو دەقانــە نــەك هــەر قەپێلکیــان نەشــکاندووە بەشــکەم هەموویــان نیشــتەجێی دڕون بەرگــی ســاقۆی شــاعیرانی حەفتــان، شــاعیر دەبــێ خــۆی کوتــەك شــکێنی رێــگا بــێ.

شیعر و
پاشەکشێی خوێنەر

- چـۆن نیـگا دەگرنـە شـیعری دوێنـێ و ئەمـڕۆو پاشەکشـێی خوێنـەر؟

*** سەباح رەنجدەر:**

بەڵگە نەویستە شیعری ئەمڕۆ:

(نێمی باخچان دزرا

لاقی مایینان بەجێ ما

ئاوەدانی فافۆنی کەون

کورکی ناو دڕیان

هێسکی بن جادان

ماڵێ لە مەمکدانی دەگەڕێ

گەراپێچە لەناو کاولان

تەرمی بادەف خۆیان پینەدەکەن)

جیاوازییەکـی بەردەسـتەو ئاشـکرای هەیـە لەگـەڵ شـیعری دوێنـێ:

(دڵدارەکەم...!

تریفەی مانگی بێ گەردی

سەر لێوی فێنکی بەفری.. بەهارەکەم..!

من ئەمەوێ

کۆترێکی چاو شیرین بی

لە پەنجەرەی ژوورەکەما

بۆم بخوێنی).

بەڕووی بابەت - ناوەڕۆك - شێوە - یان زمان - داڕشتن - وێنە - کێشەی سەردەم بەجۆرێك نادیار بووە لە تەمی چەوری ئاسن و خزینی جەلاتین و ژەنگی ئاوو کەڕووی خاك داواکراون دەربڕینەکەش لەئاست ئەم رووداوە نادیارو تێکپەڕیوەکانیاندا هاوتەریب بێت پتر نزیکبوونەوەی جیهانی خەون و فەلسەفەی رۆح و ئەفسانەی رامان و مۆسیقای هەستکردن و راوی خودو پێداویستییە نەبیندراوەکان کە باستاییان لە زەمین یەك ئاست نییە، شیعر پێویستە بۆشایی رۆحی کارەساتەکان داگیربکات نەك پەراوێزی کارەساتەکان لەخۆی بخشێنێ، (چۆکۆفسکی): (من هیچ شیعرێکی تۆم نەدیووە لە "قەرەجەکان" کامڵتر بێت، هاوڕێی خۆشەویست نیازی چیتە؟ پێم نالێی بەهۆی ئەم پاڵەوانەتەوە دەتەوێ چی بسەلمێنی؟ نیشتیمان پێویستی

بەوێنـــەی نموونەیـــی و بـــەرزە؟ ئـــەی ئەگـــەر پێچەوانـــە بێـــت چـــی لـــەوە خراپـــتر)، ئەگـــەر ئەمـــڕۆ لـــە دوێنـــێ و دوێنـــێ لـــە پێـــرێ لەبـــەر سـێبەرێك هاوسـەنگیان كەیـن سـبەینێش دەستەوەسـتان و نائاشـكرا كەواتـە مـرۆڤ كـە بوونێكـی زینـدووە لەگـەڵ هەوڵیـدا هیچیـان لــە هیــچ، كەڵەكەبوونــی رۆژانیــش لــە تەنافــی هێڵێــك مایــەی رشـانەوەی نەخۆشـییەكی درمـەو مەترسـی رووخانـی شارسـتانییەتی لێدەكرێـــت، بەلێكدانـــەوەو پێودانگـــی پەرەســـەندنی هەمیشـــە ئامێـــز لـــە بارودۆخـــە سرووشـــتییەكاندا تێكـــڕا جولانەوەكانـــی ئـــەم بوونـە چاوفـراوان و هەنگامـە و سـەرهەڵدانە بـەرەو گۆڕانـی بـاش و ســاغتر دەڕۆن و هـــەوڵ و هەواڵـــی نەهێنـــی توێژەكانـــی زەوی و چینەكانـی ئاسـمان گۆڕانیانـە لاریـم لـەوە نییـە جیـاوازی و پەنجـە هەڵدەبـــڕن لەنێـــوان شـــیعری دوێنـــێ و شـــیعری ئەمـــڕۆ نموونـــە زۆرن مـن لێـرەدا تەنهـا یـەك نموونـە فڕێدەدەمـە بەرچـاو ئەمیـش پاڵەوانـە لەشـیعردا، پاڵـەوان لـە شـیعری حەفتاكانـدا وەك باوكێـك ئامـۆژگاری دەنوانـد ئـەوە بكـەو ئەمـە مەكـە كەچـی لـە شـیعری هەشـتایەكان ئـەم جـۆرە راسـپاردەیە نابینـدرێ پاڵـەوان مرۆڤێكـی كەســادە لـــە بســـتێك تێكـــەڵ بگـــرەو بـــەردەی رۆژگار دەبـــێ و

لەبســتێکی تــردا لــەم بگــرەو بەردەیــە دەبێتــەوە واتــە کەســی دووەم کــە خوێنــەرە هەســت بــە پاڵەوانییەتــی خــۆی دەکات، شــیعری هەمەلایەنــی خوێنــەری هەمەلایەنــی دەوێــت خوێنــەری هەمەلایەنیــش دەگمەنــن، خوێنــەری شــیعری لەئاســت دەقــدا نیــن، خوێنــەرو دەقــی مــەزن یــەك ئاســت نابــن.

رەخنەگــر پێویســتە بەشــێوەیەکی شــیکاری کیمیاویانــە هەڵســێت لــە هــۆکارو سروشــتی پێکهاتنــی و دیــاردە تایبەتییەکانــی ئەمجــۆرە شــیعرە بتوێژێتــەوە نــەك بەشــێوەیەکی هەرزەکارانــە پارچــە قوماشــی کفنــی خــۆی و نەخۆشــییە دەروونییەکانــی و نەقســە کۆمەڵایەتییەکانــی بەدەقێکــی شــیعری ســەردەم دابــدات بەبیانــووی ئــەوەی ئــەم شــیعرە ســوریالیزمە ســەرووی واقیعــە یــان ســەرووی سروشــتە، بۆچوونــی ناشــیرین پەیوەســتە بەهۆشــیاری و هەســتی جوانناســی کەســەکەوە بۆیــە بــەلای منــەوە رەخنــە بەهــەردوو دیــوەوە ســلبی ئیجابــی - لــێ زیــاد بوونێــك یــا داشــکاندنێك نییــە بــۆ ســەر کارە ئەدەبییــە بنیادنراوەکــە. چیخــۆف: (رەخنەگــر لــەو مێشــە دەچــێ کــە بــەدەوری کلکــی ئەســپدا گیــزەی دێ بــۆ ئــەوەی وەرســی بــکات و ئــارەزووی حیلاندنــی تێــدا بوروژێنــێ

... چونکـە ئـەو مێشـەش دەیـەوێ بـۆ ئەسـپەکەی بسـەلمێنێ کـە ئەویـش هەیـە)، هایمـن: (پێویسـتمان بـەو پـردە هەیـە کـە دەبـێ خوێنـەرو دەقـە ئەدەبییەکـە پێکبگەیەنـێ).

رەخنـە لای ئێمـە بـەلای یەکەمیـان دەکەوێـت لای دووەمـی بەتـاڵ سـوریالیزم لـە پەنجـەی دادایـزم نینۆکـی لـێ هاتـن توانـی بـە نینۆکەکانـی شـوێنێك بـۆ کارەکانیـان لـە دیـواری ئـاو ببـڕی، ئەراگـۆن: (زۆر کـەس وا لـە سـوریالیزم گەیشـتوون کـە حاڵەتێکـی حەبەسـیانەیە و لەنـاو خـەون و وڕێنـەی بێهودەییـدا خنـکاوە، ئێمـە "مەبەسـتی بریتـۆن - ئێلـوار - ئەراگـون..."ە سـوریالیزممان وەکـو چەکێـك دژی بـۆرژوازی و شـەڕی وێرانـکاری و دەستبەسـەرداگرتن بەکارهێنـا خەباتمـان کـردو بانگـی سـوریالیزممان دا بـۆ ئـەوەی سەربەسـتی لـە چـاوی منداڵەکانمانـدا بمێنـێ)، سـوریالیزم راسـتگۆترین شـیعری سـەردەمە گوزارشـکردنی واقیعـە، واقیـع بەهـەردوو دیویـەوە (سـپی و ڕەش) نـەك وەك ریالیـزم واقیعێکـی درۆداری سـپی ببریسـکێتەوە لەکاتێکـدا لایەنـی رەش بەسـەر لایەنـی سـپیدا زاڵـە لەپێنـاوی رازیبوونـی خوێنـەرو فیکـری بـاوو ئاسـایی لەهەمـان کاتـدا ئـەم خوێنـەرە پێویسـتییەکانی خـۆی

بــزر کــردووەو لەجوزئیەتــی واقیعــی خــۆی نەگەیشــتووە تەنهــا جوولانــەوە دیــار و بەرچــاوەکان هەســت پێــدەکات لــەو کاتەشــدا جوولانــەوە بەرچــاوەکان پێویســت نییــە بخرێنــە نــاو شــیعر چونکــێ مــرۆڤ واقیــع دەخوێنێتــەوە و هەســت بەجووڵانــەوە بەرچــاوەکان دەکات شــاعیری داهێنــەر کاری ئەوەیــە لــە جوزئیەتــی واقیعــدا پرســیاری لێپرســینەوەی وەڵام بداتــەوە.

*** قادر ئیبراهیم مینە:**

ئـەو ناوبڕیکردنـە لـۆ شـیعر لـە کـن زۆربـەی نووسـەران بوویتـە بـاو، هەنـدەك کـەس واتێدەگـەن کـە گوتـرا شـیعری دوێنـێ واتـە شــیعری کــەون و لەکارکەوتــوو، بــەڵام مــن کــە وشــەی دوێنێــم بەســەر زاردا دێ مەبەســتم بــە کەلەپووربوونــی نییــە رۆشــنایی ئــەوەش نابەخشــم کــە دەگــەڵ رەتبوونــی بارودۆخــی ئــەو کات شــیعرەکانیش رەتبوونــە و تەنهــا بەهایەکــی مێژوویــی دەبەخشــن و بــەس، نەخێــر چونکــە شــیعر لــەلای بابــا تایــەر –جەزیــری - نالــی وەشــاندنی هونــەر بــوو، ســیحری وشــە دەبینــدرا، تائێســتا کــێ پیاســەیەکی تــەواوی بەکۆڵانــی شــیعرەکانیاندا کــردووەو گەمــارۆی

شـیعرییەتی دەقەکانـی داون لـە تێڕوانینـی دەرەوەی دەق زیـتر..؟!
"نالـی" بـەم شـێوەیە دەنـگ هەڵدەبـڕێ:

لـەم شـەرحی دەردی غوربەتـە لـەم سـۆزی هیجرەتـە
دڵ وەختــە بــێ بــە ئــاوو بــە چاوومــا بــکا عوبــوور
ئایــا مەقامــی روخســـەتە لـــەم بەینـــە بێمـــەوە
یا مەسـلەحەت تەوەققوفـە تـا یەومـی نەفخـی سـوور

زۆر شـیعریش هەنـە ئێسـتا دەنووسرێـن و بـۆ رازیکردنـی زەوقـی خەڵکــی و ناودەرکــردن پــڕ دەکرێــن لەرەمــزی وەك: دار بــەڕوو، چیـا، هەڵـۆ، کاوە، گیڤـارا ... بێگومـان ئەمجـۆرە شـیعرانە چەپڵـە و رەزامەنـدی خەڵـك زامندەکـەن، بـەڵام لـەڕووی هونەرییـەوە هیـچ بایەخێکـی شـیعرییان نییـە و لەگـەڵ رۆیشـتنی "ظـروف" عیزرائیـل سـواری ملیـان دەبێـت، کـە نـاوی شـیعری ئەمـڕۆم بەسـەر زاردا دێ ئەوانــە مەبەســتدار نیــن، جیــاوازی لەنێــوان شــیعری ئەمــڕۆو دوێنــێ جیــاوازی ئــەو زەمەنــە قــورس و نائاســاییەیە دەگــەڵ ئــەو زەمەنــەی ئــەوان تەمەنیــان تێــدا ڕژا، ئــەوان هــەر ئامــادەن.

بـــەڵام ئامادەبوونیشـــیان نەبوویتـــە هـــۆی دەســـت دەچـــۆك وەرینانــی شــاعیرانی ئێســتا، چونکــە لــەم ســاڵانەی دوایــی ژیانــی

خـۆی لـۆ بارانـی چەنـد گۆڕانێکـی نابـووت راێخسـت و کێشـەکان ئاڵـۆزو ئاڵۆزتـر خۆیـان پیشـانداو مۆسـیقای دەرەکـی ئاگـری گـرت.

نوێخـوازی لـە خاکـی واقیعـی ئـەم پەنجەنمایـەی ژۆردا خولْقـا نوێخـوازی هەرچەنـدە زەمەنێـك، زەمەنـی بـۆن و بەڕەژووبـوون خولْقانـدی، بـەڵام لـە قەپوچکـەی ئـەو زەمەنـە ئـارام ناگـرێ و تەنکـە سـێبەری ئایدیۆلۆژییـەت دەبڕێـت و بـەرەو بێسـنووری و کۆتایـی نەهاتـن هەنـگاو هەڵدەگرێـت.

بەڵـێ؛ نوێخـوازی هەمـوو زەمەنـەکان لەنـاو خـۆدا کۆدەکاتـەوەو لـەم سـەردەمەو هەمـوو ئـەو سـەردەمانەی دادێـن زەنگـی ئامادەبوونـی خـۆی لێـدەدات.

دەڵێـن کـە پێغەمبـەر (د.خ) (وەحـی) لـۆ دەهـات لـە ساردترین رۆژی زسـتاندا ئارەقەیێکـی زۆری دەکـردو رەنگـی ئاسـایی خـۆی بـەردەدا، کـە قامکـی پێغەمبەرایەتیشـی هەڵبـڕی و دەسـتی بـە بڵاوکردنـەوەی قورئـان کـرد خەڵـك بـە شـێتیان چوانـد و بەرەنـگاری بۆچوونەکانـی بوونـەوە، چونکـە پێیـان ناخـۆش بـوو ئایینێـك بـێ جـێ بـە ئاییـن و بیـرو باوەڕەکانیـان لـەق بـکا، پێغەمبـەر (د.خ) بـۆ بڵاوکردنـەوەی قورئـان گەلـەك کارەسـاتی دژواری دی و زۆر لـە

لایەنگرانیشـی لـەو ڕێیـەدا گیانیـان لەدەسـتدا!!

ئەمـەش ئایینـی شـیعرە..!! - ئایینێـك بـە بەردەبـوون ناناسـێ - ژانـی شـیعر نووسـین لـەو ئایینـەدا نزیکـە لـە ژانـی دابارینـی (وەحـی) لـۆ پێغەمبـەر.

بڵاوکردنـەوەی ئـەو ئایینـە شـیعرییە و -نسخ-کردنەوەی ئاییـن و بیـرو بـاوەڕە شـیعرییەکانی دی باجبەخشـینی دەوێ، شـیعر خـەون بینینـە، پێشـبینیکردنە، دەرچوونـە لـە هـۆدەی بەرتەنگـی بەئاگایـی و هەناسـەدان و، چێژوەرگرتنـە دەنێـو دونیـای تخوببـڕی بـێ ئاگایـی و بـە کیمیابوونـی زمانـە، شـیعر تەنهـا بـۆ رازیکردنـی زەوقـی بـاوی خەڵـك نانـووسرێ، ئەمـڕۆ گـەڕان و پشـکنین خاڵـی دیـاری شـیعرن تێگەیشـتن و چێژوەرگرتنـی جەماوەریـش لـە شـیعر بەنـدە بەڕۆشـنبیری خۆیانـەوە (ئەدۆنیـس)، ئـەو رۆشـنبیرییەش نـەك شـیعر بەڵکـو نیزامیـی پـەروەردەو فێرکـردن دەیخوڵقێنـێ، بوونـی ئـەو رۆشـنبیرییەش مەرجـی سـەرەکییە بـۆ تێگەیشـتنی شـیعرو هونـەر بەشـێوەیەکی گشـتی.

ئەوانـەی لەمـەڕ ئـەو ئایینـە شـیعرییە دەنووسـن دەچـن زەنگـی دەرگای ماڵـی سیاسـەت، ئابـووری، کۆمەڵایەتـی لێـدەدەن

و تەرازووەکەیـان بـە ئەمانـەت لـێ وەردەگـرن تـا شـیعری پـێ بکێشـن، براینـە ؛ شـیعر بـەو تەرازوانـە ناکێشرێـت تـەرازووی تایبەتـی خـۆی هەیـە وەك چـۆن گەرمـا، سـەرما، کارەبـا، ئـاو، هـەوا پێـوەری تایبەتـی خۆیـان هەیـە.

ئەوانـەی دژی ئـەو فۆرمـە وەدەنـگ هاتـن لـە دوورەوە بەتێڕوانینێکـی بەسـەرچوو نیـگای بۆچوونیـان تێگـرت، بێگومـان تـا خـودان ئـەو عەقـڵ و رۆشـنبیرییە سـنووردارە چەقیوەشـبن کلیلـی دەرگـەی حەوشێشـیان پـێ نادیترێتـەوە نـەك کلیلـی هـۆدە لەژمـارە نەهاتووەکانـی نـاوەوەی سـاختمانی شـیعر.

شـیعر پـڕە لـە نهێنـی، هـەر نهێنییـە و مۆسـیقای تایبەتـی خـۆی هەیـە، مۆسـیقای شـیعر نابیسـترێ دەبـێ لەپـاڵ گـردی پەیڤـەکان بدۆزرێتـەوە!!

گومانـم لـەوە نییـە کـە شـیعر ئارمانجـی مەزنـترو گرنگێتییێکـی زۆرتـری هەیـە لـەوەی لـۆی فرێدەدرێـت، ئـەو شـاعیرەی بـاس لـە تەنیایـی و بێجێـی و بێدەرامەتـی خـۆی دەکات ئـەو باسـکردنە بـە لایەنـە گشـتییەکەدا دەشـکێتەوە - مایکۆفسـکی -: (کـە گوتـم مـن واتـە مرۆڤایەتـی بەگشـتی و روسـیاش بەتایبەتـی).

خوێنـــەری شـــیعری کـــوردی تەمبەڵـــە، تەمبەڵییەکەشـــی دەگەڕێتـــەوە لـــۆ:

١- رووکەشــی و خۆبەدەســتەوەدانی ئـەو دەقـە شـیعریانەی بـە پێشــی وەرکــراون و فرچکــی پێوەگرتــوون.

٢- ئــەو فۆرمــە شــیعرییە بارانــی هەمەلایەنــی تــەڕی دەکا - ئێلیـوت -: (شـیعر چڕکردنـەوەی تێکـڕای زانیارییـە مرۆڤایەتییەکانـە)، لـە جنسـەوە بگـرە تـا دەگاتـە فیزیـا، کیمیـا، دەروونناسـی، ئاییـن، ئەفسـانە .. هتـد، خوێنـەری کوردیـش دەیـەوێ کار نـەکاو بخـوا ئـەم هاوکێشـەیە بەسـەر شـیعری کاتـی و ئاسـاییدا دەسـەپێ، بـەڵام لـە بەرامبـەر فۆرمـی گـران و ئایینـی شـیعر دەپووکێتـەوە، بۆیـە پێویسـتە خوێنـەر رۆشـنبیرییەکی مەوسـوعی پەیدابـکات تـا بتوانـێ لـە دەرگای ئـەو جـۆرە هونـەر وەشـاندنە بـدات و پـەی بـە نهێنییەکانـی نـاوەوەی ببـات، پێویسـتمان بـە خوێنـەری هەمەلایەنـی و گشـتگیری و زیـرەك هەیـە.

نـەك خوێنـەر بگـرە زۆربـەی شـاعیرو نووسـەرەکانیش هێشـتا نازانـن چـۆن ئـەو تەکنیکـە شـیعرییە دەخوێننـەوە، هـەر بۆیـەش وایلۆدەچـن کەڵەکەکردنـی وشـەیە بەسـەر یەکـەوەو پێشـانگای

پێشـــاندانی وشـــە بریقەدارەکانـــەو بـــەس ..!! گومانـــم لـــەوە نییـــە کـــەوا ئـــەو فۆرمـــە پێشـــانگایە بـــەڵام کام پێشـــانگا؟! پەیڤەکانـــی زمانـــی ئیشـــارەتن و وێنـــەکان زمانـــی رووداوی پـــڕ رووداو..!!

زۆر جـار لەحاڵەتـی شـێتبوون (مەبەسـت کاتـی شـیعر نووسـینە) دەگەڕێمـەوە گوندەکـەم ئـەو گونـدەی منداڵیـم تێـدا زەرد کـرد، لەنـاو کاولان دەسـتدەکەم بـە وشـە خڕکردنـەوە ئـەو وشـانەی لـۆ فەرهەنـگان ماڵـی نەبووینـە و، ئـەو وشـانەی بۆنـی منداڵـی و گوندەکەمیـان لێـدێ.

لەهـاوکاری ژمـارە (١٠٧٧)ی ١٩٨٩/٥/٢٢دا گوتـم: (شـیعری ئـەم بـرادەرە نوێخوازانەمـان رووبـاری بەلرفـەو هـاژەو هەڕەشـەی بـێ پـردن و ئـەوەی بیـەوێ لـە شـیعرەکانیان تێبـگاو چێژیـان لـێ وەربگـرێ دەبـێ مەلـەوان بێـت .. هەڵبـەت ئـەوەی هـەر لـە "پرد"یـش راهاتبـێ پێویسـتە خـۆی فێـرە مەلـە بـکات)..!!

رەنگـە زۆر بـرا گـرژی دایانبگـرێ و بڵێـن چـۆن رەوایـە گەنجێـك کـە هێشـتا بۆنـی شـیری لـە زاری دێـت و دەقێکـی بڵاونەکردۆتـەوە بێـت و "تصریحـات"ی وابـدات..!! شـیعر بـە تەمـەن ناپیـورێ.

لۆتریامـۆن: لەتەمەنـی هەرزەکاریـدا (سروودەکانـی مالـدۆرۆر)ی

وەشـاند، رامبـۆ: لەتەمەنـی حەڤـدە سـاڵی (بەلەمـە سەرخۆشـەکە) و لـە تەمەنـی نـۆزدە ساڵیشـدا (وەرزێـك لـە دۆزەخـدا)ی نووسـی، ئـەم دوو هــەرزەکارەی ئەدەبــی فەرەنســی (لۆتریامــۆن - رامبــۆ) گیانێکـی تازەیـان بـە شـیعر بەخشـی و توندوتیژتریـن هێرشیشـیان کـردە سـەر شـاعیرانی سـەدەی نۆزدەهـەم، لەڕوانگەیەکـی تـازە و چـاوەڕوان نەکـراوەوە تیـری ئیشـارەتیان گرتـە کێشـەکان، ئـەدی لـۆ تاوانبێـت لـەم دوادوای سـەدەی بیسـتەمەو لـە واقیعێکـی هـەژاوو کێمبەخشــدا گەنجێکــی کــورد بێــت و بڵــێ: شــیعرە ئاســاییەکان بۆشـایی رۆحـم پـڕ ناکەنـەوە و ئاگـری گڵپـە سـەندووی نـاوەوەم نامرێننـەوە .. تـۆ بڵێـی گۆتـن لەمـەڕ شـیعر تەنهـا لـۆ ئـەو کەسـانە بــێ کــە یــەك دوو (شــیعر...)یان بڵاوکردۆتــەوە و لــە (گازینۆ)یــان باســی (پــڕۆژە) نەنــووسراوە خەیاڵییەکانــی خۆیــان دەکــەن؟ یــان ئەوانــەی بــە (طــن) شــیعریان بڵاوکردۆتــەوەو تائێســتا دێــرە شیعرێکیشــیان نەگووتــووە ؟!

*** ئەنوەر مەسیفی:**

شـیعر هـەر شـیعرە ئەگـەر بینـای هونـەری هەبـێ ، بـەڵام ئـەو

شیعرەی کە چێژی رەشە خوێنەرەکە لەناودەبا ئەمەیان شیعرترە، پاشەکشەی خوێنەر بەرامبەر بە شیعر ئەگەر هەبێ ئەوا دوو هۆ هەن: یەکەمیان یا ئەوەتا وەکو لە سەرەتای وەڵامی پرسیاری یەکەم باسمانکرد بینای لە کەفەزمان پێکهاتووە ؛ دووەمیشیان یان بیناکەی لە ئاسنە ئیشارات دروستبووە.

لەهەردوو حاڵەتدا گلەیی لە خوێنەر ناکرێ، چونکە شیعر هێزێکی رۆشنبیری مەعنەوییە، ماددەیەکی بەرجەستە نییە!

من نازانم بۆ فیتەرێ ناچاربکرێ لە بینای شیعری ئاسنە ئیشارات بگا؟! لەهەمان کاتیشدا بۆ لاوێکی رۆشنبیری فەلسەفە ویست ناچاربکرێت گوێ لە شیعری کەفە زمان بگرێ؟!

ڕێبازە ئەدەبی و هونەرییەکان

- نوێخـــوازی تەوژمــــە؟ تێڕوانینتـــان بـــۆ ڕێبـــازە ئەدەبـــی و هونەرییـــەکان؟ بـــۆ کەلەپـــوور؟

*** قادر ئیبراهیم مینە:**

نوێخـوازی تەقینـەوەی بورکانـی سـندمکراوی نـاوەوەی مرۆڤـە، دۆزینــەوەی زمانــە لەنێــو زمانــدا، رەتکردنــەوەی واقیعــە، چونکــە رازیبــوون بــە واقیــع گەیشــتنە بــە وێســتگەی خەســان ..!! تــەوژم ســەرەتاو کۆتایــی خــۆی هەیــە، بــەڵام نوێخــوازی کۆتایــی ناناســێ.

تـا دڵـی کـەون ترپـەی بـێ بـای گـۆڕان لـەڕووی سرووشـت دەدا گۆڕانێـك لەسـەرووی دەسـەڵاتی مـرۆڤ، کۆتاییهاتنـی نوێخـوازی یەکســانە بەدیماهــی هاتنــی دونیــا..! هــەر ڕێبازێکــی ئەدەبــی یــان هونــەری ئــەدگارو خاســیەتی تایبەتــی خــۆی هەیــەو واقیعێــك دەریــدەدات، تێڕوانینــمان بــۆ ڕێبــازە ئەدەبــی و هونەرییــەکان تێڕوانینێکــی هونــەری و جوانیلۆژییــە.

ئــەو زەمەنــەی ئــەو فۆرمــە قورســە شــیری تێــدا هەڵکێشــا جوڵانەوەیەکـی تەشـکیلی گەورەشـی خوڵقانـد و شـانۆی لـە قاوغـە تەســکە مەئلوفەکــە قوتارکــرد و، دڵنیــام کــە مۆســیقاش بــەرەو

حاڵەتــی تەعبیرکــردن لــە ڕۆح دەڕوا، مێگەلــی دەیــان ڕۆمانــی چاکیــش چاوەڕێــی ئــەوەن کــە بــە پاوانــی مێشــکی خوێنــەر وەربــن، پیــرۆزە ..!!

گەڕانــەوە بــەرەو دنیــای دوور لــە دووکەڵــی فۆلکلــۆر، ئەفســانە، تەقســی ئایینــی کارێکــی شــیاوو پێویســتە ئەگــەر گەڕانەوەکــە بــە عەقڵێکــی نــوێ و تێڕوانینێکــی نوێبــێ، ئــەو شــاعیرەی دێــڕو کۆپلــەی فۆلکلــۆر دەگوازێتــەوە هەرێمــی شــیعر جــاڕی بێدەســەڵاتی خــۆی دەدا.

شــاعیری هونەرمەنــد ڕۆحــی سرکــی دەق یــان ســاتێکی ئێشــێنەرو ئــازار گەیەنــەری دەق دەســتەمۆ دەکات و قەپێلــك بەجێدێڵــن، کەلەپــوور لــە قاوغێکــی نــوێ و بــۆ مەبەســتێکی نــوێ بەکاردێنێــت و دەیــەوێ هونــەر بوەشــێنێ.

* **ئەنوەر مەسیفی:**

نوێخــوازی لــە شــیعردا تەکنیکێکــی نوێیــە لەنــاو بــاری نەفســی شــاعیر گەشــە دەکا، گەشــەکردنێکی یەکســان بەزەمەنــی نائاســایی، زەمەنــی نائاســاییش لــە ئەنجامــی تێکەڵاوبوونــی چەنــد بارودۆخێکــی لێکگرێــدراو دروســت دەبــێ، هــەر بۆیەشــە شــاعیری

نوێخـواز پەنـا دەباتـە بـەر ڕۆشـنبیرییەکی تێـر بـۆ ئـەوەی بتوانـێ هێـزی زمـان بتەقێنێتـەوە، هەتـا تەقینـەوەی زمانـە شـیعرییەکەی یەکسـان بێـت بـە زەمەنـە نائاسـاییەکە، واتـە هەوڵـدەدا دەقـە شـیعرییەکەی خـۆی وەهـا بتەقێنێتـەوە کـە بـە ئاسـانی لـە گەرمایـی نەکـەوێ و زووش نەمەیـێ.

مـن پێکەنینـم بـەو شـاعیرە دێ کـە فەرهەنگـی شـیعری شـاعیرانی پێـش خـۆی لەبـن هەنـگڵ نـاوەو هـاواری نوێخوازیـش دەکا! ڕێبـازی ئەدەبـی و هونـەری کۆتاییـان نایـێ، هەتـا لەمابەینـی مـرۆڤ (قاسـم مشـترك) مابـێ، ئەوانـەی دەڵێـن سـەردەمی ڕێبـازی ئەدەبـی و هونـەری نەمـاوەو ئـەو چەنـد هێـزە ئەدەبـی و هونەرییـەی کـە ئێسـتا لەنـاو هەنـدێ میللەتانـی غەیـرە ئەوروپایـی هەیـە چاولێکردنـەوەی ڕێبـازە ئەدەبـی و هونەرییەکانـی سـەردەمی نێـوان هـەردوو شـەڕە گەورەکەیـە، بـەڕای مـن ئـەم رایـە قسـەیەکی موعەلەبـە، چونکـە ئێسـتاش لـە ئەوروپـاو ئەمریـکا ڕێبـازی ئەدەبـی و هونـەری لـە ئـارادان، بـەڵام ئـەوە هەیـە کـە ئـەوان واتـە ئەوروپاییـەکان پێشـی میللەتانـی تـر توانـای تیۆردانـان و لەیـەك گەیشـتنیان بەهێزتـر بـووە وەك چـۆن

هـەر ئـەوان پێشـی میللەتانـی تـر شۆڕشـی پیشەسـازییان بەرپاکـرد، بەقســەی قەڵەمــە موعەلەبــەکان بێــت نابــێ هیــچ میللەتێکــی تــری غەیــرە ئەوروپایــی دارێ لەســەر بــەرد دابنــێ، ئیــدی مێــژووی میللەتانــی تــر کۆتاییهــات.

دەبــێ فەرهــاد لاسـایی بنجمالیۆنـی کردبێتــەوە! ئـەی نیتچـە بـۆ پەنـای بـردە بـەر زەردەشـت ؟ هێرمـان هیسـە بـۆ موحتاجـی بـوودا بـوو پاونـدی شـاعیر چ پاڵـی پێوەنـا بـــــەرەو ئـــاوو هـەوای چیـن بــڕوا؟ ئــەدی بــە (قاســم مشــترك)ی نێــوان نالــی و ســالم و کــوردی چ دەڵێـن! پـڕ بـــــەدڵ پیرۆزبایـی لـە ئەزموونگـــــەرانی ئێسـتای شـــانۆی کــوردی دەکـــەم، پـــڕ بـــەدڵ پیرۆزبایـــی لەهونەرمەنــدە تەشـــکیلییە نوێـــدارەکان دەکـــەم، لەگـــەڵ ئـــەوەی کـــە شـــانۆو تەشـکیل دوو هونـەری مەکانیـن و شـیعریش هونەرێکـی زەمانییـە، بـەڵام سـەرهەڵدانی ئـەم تەکانـە سـێ قۆڵییـە لـە مێـژووی ئێمـەدا لــە ئــان و ســاتێکی نزیــك لەیەکــتر مانــای چییــە؟

لای مــن کەلەپــوور لــە جێــی ئــەو قوڵغەیــە کــە منــی لــێ هاتــووم هــەزاران ســاڵە منــی لێــوە بەڕێکەوتــووم، بــەڵام مانــای ئــەوەش نییــە کــە بەهەمــان چــەك و تفاقــی (صــلاح الدیــن)

دیسـان بەرەنـگاری خاچپەرسـتەکان ببمـەوە، هەروەهـا لەگـەڵ ئـەو تەمبەڵانـەش نیـم کـە کەلەپـوور لەنـاو شـیعرەکانیان وەکـو کـەل و پـەل دادەنێـن، ئەگـەر شـاعیرێ نەیتوانـی کەلەپـوور بگوازێتـەوە بـۆ حاڵەتێکـی شارسـتانی خـۆی بخنکێنـێ باشـترە نەوەکـو دەسـت بـۆ کەلەپـوور درێـژ بـکا، چونکـە ئیشـکردن لـە کەلەپـوور لـە کاتـە ترسـناکەکانی شـیعر نووسـیندا پەیوەنـدی بەهۆشـی مرۆڤایەتییـەوە هەیـە نـەك عشـائرچێتی، رۆژو زەوی و مـرۆڤ لەگـەڵ ئـەوەی کـە وەکـو پەیدابـوون کەلەپـوورن بـەڵام هێشـتا نەکەوتـوون و هێشـتا زەمەنـی مەیینیـان دیـار نییـە.

*** سەباح رەنجدەر:**

هـەر تەوژمێـك بنـەڕەت و دنیـای باڵابـڕی خـۆی لەگـەڵ خۆیـدا هەڵگرتـووەو واقیعێـك دەسپێشـخەریەتی و دەبێتـە بنچینـەی دروسـتبوونی، بەڵـێ خاڵـی هاودەنـگ هاوڕەنگـە لەنێـوان دروسـتبوونی تەوژمـی رەمزییەتـی فەرەنسـی - هیرۆدیـاد - شـیعری فراوانـی -مالارمـێ- بەشـێوەیەکی رەمـزی ناڕاسـتەوخۆ لـە دووریێکـی نادیـارەوە بـۆ دووریێکـی دیـار بـووە هێـزو پاڵپشـتی

ئەستووری سوریالییەکان، هەروەها -سروودەکانی مالدۆرۆر-ی (لوترایامۆن)یش، - جلوبەرگ - زێوان - دیاریکردنی سیمای فیکری ئەم تەوژمەن و هێزێکی فرە باڵای کاریگەرن بۆ سەلماندنی، ئەم تەوژمەی ئێمەش لەڕووی ڕەتکردنەوەی لای جەماوەر هاوڕەگەزن کە کۆمەڵە شیعری -گوڵە بەدەکان-ی - بۆ دلێر- دەرچوو چینە رۆشنبیرەکەی فەرەنسا بوونە دوو چینەوە:

١- چینێك بەرگری.

٢- چینێك بەرپەرچ.

شاعیری گەورەی فەرەنسا - رامبۆ- فەرمووی (بێگومان) - ڤێرلین - شاعیرێکی گەورەیە بەڵام هیچ دوودڵییەك لەوەدا نییە - بۆدلێر- باڵاترین شاعیرە، یان "ڤیکتۆر هیگۆ"ی رۆماننووس و شاعیر بەجۆرێکیتر چاوی سەرسامی گێڕاو پەنجەی دڵنیایی لە چاوە رژدەکان هاوێشت و فەرمووی: (بۆدلێر- لەرزەیەکی تازە و موچرکەیێکی نەبینراوی خستۆتە ئەدەبی فەرەنسییەوە)، کەچی چینە پەراوێزە ئەدەبییەکان بەمجۆرە ئەم شاعیرە دڵگرو هەستگەییوەیان نرخاند.

(ئـەم کتێبـە "واتـە گوڵەبـەدەکان" بریتییـە لـە نەخۆشـخانەیەکی دەروازە واڵای گشـت ئاژاوەییێکـی فیکـری - گۆسـتاف بۆردیـن-)، کەچـی خۆشـی - بۆدلێـر- لەنامەیەکـدا کـە بـۆ دایکـی نووسـیوە فەرموویەتـی: (ئـەم هێـرش و شـاڵاوەی کـە کردیانـە سـەر دیوانـە شـیعرەکەم باشـترین بەڵگەیـە بـۆ سـەرکەوتن و نرخە راسـتەقینەکەی)، جـا دژایەتییەکـە هەمـان دژایەتییـە کـە ئەمـڕۆ ئێمـە دەئێشـێنێ و چینـە رۆشـنبیرەکەی کوردیـش بوونەتـە دوو کەرتـەوە: کەرتێـك ئەوانـەی لـە نهێنـی ئەسـتێرە و جوغرافیـای بنباڵـی شـیعر گەیشـتوون لایەنگـری ئـەم تەوژمـەن، چینـە پەراوێـزە ئەدەبییەکـەش بەجۆرێکـی تـر کەوتـوون ئـەوان دڵنیـان ناتوانـن لەگـەڵ واقیـع هاوشـان بـن و لـە کێشـوەری ئەدەبـدا بەتاڵبوونـە ئەمجـۆرە بەرپێنەگرتنـەش بەلایانـەوە ڕەوایـە! بـۆ؟ تـا نەقسـی خۆیـان پڕبکەنـەوە.

جووڵانەوەییێکـــی زۆر ئاســـاییە و پێویستیشـــە ئەوانـــەی دوای ئێمـــە دێـــن نەتوانـــن لـــەم هەوایـــە بـــژن کـــە ســـییەکانی ئێمـــەی پێڕاهاتـــوون، بەختیاریشـــم کـــە لای چینـــە پەراوێـــزە ئەدەبییەکـــە رەتدەکرێمـــەوە دیـــارە لەبازنـــەی لەبارچـــووی چێـــژی ئـــەم پەراوێـــزە ئەدەبییانـــە دەرچوویمـــە و لـــە بینینیانـــدا بوویمـــە خاڵێکـــی دوورو

لێکدانەوەیــان بەرامبــەر ئــەم خاڵــە دووره بــۆ ناکــری دووبــاره بەختیارتــرم.

کەلەپــوور لــە شــیعردا خاڵــی ســەرەتا و کۆتایــی نییــە بەقــەد ئــەوەی چۆنییەتــی وەشــاندنی هونەرییەکــەی لەپێشــتره، -ئەلیــوت- لــە (وێرانــە خــاك)دا ٨١ ســەرچاوەی موتوربــەی فیکــری خۆیکــردو ئــەوکات هێڵــکاری وێرانــە خاکــی کێشــا، (ســان جــۆن بێــرس) تێکــڕا ئەفســانەی دەریــای لەرۆخــی گەشــتەکانی بەردەســتکردو ئاوێنــەی چەنگاڵــی چــاوی کــردن و ئــەوکات رەنگــی دەریــای رەنگرێــژی (ئەنابــاز) کــرد.

دادایــزم لەئــاژاوەی شــەڕی جیهانــی یەکەمــدا لــە ســویسرا لــە شــاری (زیوریــخ) دروســتبوو، "ئێلــوار" ئەفســانەی کەلەپــووری بــەرەواژی بەکارهێنــا داهێنانــی تێــدا بەرپــا کــردو تــا لەرێــزی دادایــزم مابــوو هێــزی داهێنانــی لەگــەڵ خۆیــدا هەڵگرتبــوو دوای ئــەوەی لــەم ڕێبــازە لایــدا شــیعری بەتــاڵ و رۆژانــەی نووســی و هەناســەی شــاعیرییّتی دۆڕانــد، لەئەفســانەدا (خــدری زینــدە) نامرێــت و ئــاوی نەمــری خواردۆتــەوە:

(گرمۆڵە بوون ژوورێکی لاپەڕی دێیە

گۆڕی خدری زیندەیە

لە تاسانی دووڕیانێکدا چووە بەر ئاوێنە

پنجی رۆحی هەڵقەنا)

من دوو شێوە بەکاربردن لە کەلەپوور دەبینم:

جـۆری یەکـەم:- رووداوو هەڵسـوکەوتی پاڵەوانەکـە دەقـاودەق دەگوازێتـەوە بـێ لێزیادبـوون ئـەوە دەچێتـە خانـەی دوژمنـداری کەلەپـوور.

جـۆری دووەم:- جۆرێکـە هونـەری لێزیادبـوون دەخاتـە تـەوەری رووداوەکان و بەشـێوەیەکی دەسـتەمۆ نەبـوو رووداوەکـە لـە تەوەرێکیـتردا دەسـوڕێنێتەوە.

کەلەپـوور موچڕکـی بەردەوامـی جەسـتەی شـیعرە، شـیعر بەخشـندەی چەرخـەکان، تەکنیکفراوانـی بینیـن و بیسـتن ئـازاد دەکا، جوانخـوازی وشـیاری سـیحر چەمکـی وروژاوی دووری لـە چرکـەی رەهـا هەڵایسـان سـەقامگیر دەکا، شـاعیری بەخشـندە ئـەم ئەنجامدانـەی دەسـتگیر ئارادەبـێ.

ئەنوەر حوسێن حەسەن (مەسیفی)*

* لەدایکبوون: ١٩٥٢ کۆڕێ.

* چاپکراو:

١- خۆرباران- شیعر- ١٩٧٨، چاپخانەی صلاح الدین- هەولێر.

٢- جارێکی تر خۆرباران- شیعر- ١٩٨٤، چاپخانەی شەفیق- بەغدا.

٣- جل و بەرگ و جمکەکان- شیعر- ١٩٩٠، چاپخانەی الحوادث- بەغدا.

* ئەنوەر مەسیفی لە ٢٠٠٥/١٠/٢ بە کارەساتی ئۆتۆمبێل کۆچی دوایی کرد.

سەباح سابیر حەسەن (رەنجدەر)

* لەدایکبوون: ١٩٦٥/١١/١٨ هەولێر

* چاپکراو:

١- زێوان- چامە- چاپخانەی حسام - ١٩٨٨ بەغدا.

٢- ئاژن- چامە- چاپخانەی الحوادث - ١٩٩٠ بەغدا.

٣- گرێزینگ- چامە- چاپخانەی گەل - ١٩٩١ شەقڵاوە.

قادر ئیبراهیم مینە

* لەدایکبوون: ١٩٧١ وەرتێ.

* هەوڵ و کۆششی لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکاندا نواندووە.

غەفوور مەخمووری

- غەفوور تاهیر سەعید سارمەمی ناسراو بە (غەفوور مەخمووری).

- ساڵی ١٩٧٠ لە گوندی کەندی قەلان (وادی الغراب)ی سەر بە قەزای مەخموور لەدایکبووە.

- خوێندنی سەرەتایی لە قوتابخانەی میجانی سەرەتایی لە گوندی (مشار) تەواوکردووە.

- خوێندنی ناوەندی و ئامادەیی لە مەخموور و هەولێر تەواو کردووە.

- دەرچووی بەشی زمان و ئەدەبی کوردی - کۆلێژی ئادابی -

زانکـۆی سـەلاحەددین - هەولێـرە.

- لـە سـاڵی ١٩٩٥ بـە هـاوکاری کۆمەڵـێ کەسـایەتی نەتەوەیـی و وڵاتپارێـز یەکێتـی نەتەوەیـی دیموکراتـی کوردسـتان YNDKی دامەزرانـدووە.

- سـکرتێری گشـتیی یەکێتـی نەتەوەیـی دیموکراتـی کوردسـتان YNDKە.

- ئەندامـی پەرلەمانـی کوردسـتان بـووە لـە خولـی دووەم (٢٠٠٥ تـا ٢٠٠٩).

- ئەندامی کارای سەندیکای رۆژنامەنووسانی کوردستانە.

- ئەندامی کارای فیدراسیۆنی رۆژنامەنووسانی جیهانە IFJ.

- ئەندامی یەکێتی نووسەرانی کوردە.

- ئەندامـی گـەڕی یەکەمـی دیالۆگـی کـوردی - عەرەبـی بـووە، کـە لـە مایسـی ١٩٩٨ لـە قاهیـرەی پایتەختـی میـسر بەسـترا.

- کارگێـری لێژنـەی بـاڵای بەرەنگاربوونـەوەی بەعەرەبکردنـی کوردسـتانە.

- ئەندامی لێژنەی ئامادەکاری کۆنگرەی نەتەوەیی کوردە.

- ئەندامی کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان KNK ە.

- خاوەن ئیمتیازی ڕۆژنامەی (میدیا)یە.

- سەرۆکی ئەنجوومەنی بەڕێوەبردنی گۆڤاری (سەرخۆبوون)ە.

- ئەندامــی زۆربــەی زۆری کۆنگــرە و کۆنفرانســە سیاســی و ئەکادیمییــەکان بــووە کــە لــە کوردســتان و دەرەوە بەســتراون.

- کۆمەڵــێ وتــار و لێکۆڵینــەوەی هــزری و ڕۆشــنبیری و ئەدەبــی لــە گۆڤــار و ڕۆژنامەکانــی کوردســتاندا بڵاوکردۆتــەوە.

- تا ئێستا کۆمەڵێ کتێبی بەچاپ گەیاندووە، کە ئەمانەن:

١- ســەرەتایەك بــۆ حەیــران کورتەیــەك لــە ژیانــی حەمــەد بەگــی، چاپــی یەکــەم، بەغــدا، ١٩٨٩

٢- بناری قەرەچووغ، چاپی یەکەم، بەغدا، ١٩٩٠.

٣- ســێ تیشــك لــە پەنجــەرەی شــیعرەوە، چاپــی یەکــەم، شــەقڵاوە، ١٩٩١.

٤- حوارات حول القضيه الكورديه، الطبعة الأولى، بيروت، ١٩٩٩.

٥- حوارات حول القضيه الكورديه، الطبعة الثانيه، أربيل، ٢٠٠٠.

٦- حەیــران (چەمــك - نــاوەڕۆك - ســەرهەڵدان)، چاپــی یەکــەم، هەولێــر، ٢٠٠١.

٧- بەعەرەبکردنی کوردستان، چاپی یەکەم، هەولێر، ٢٠٠٢.

٨- تعریب کوردستان، الطبعة الأولی، أربیل، ٢٠٠٦.

٩- بەعەرەبکردنی کوردستان، چاپی دووەم، هەولێر ٢٠٠٦.

١٠- بصراحة، الجزء الأول، الطبعة الأولی، أربیل، ٢٠١٠.

١١- هەگبـەی مەخمـووری، بەرگـی یەکـەم، چاپـی یەکـەم، هەولێـر، ٢٠١٠.

١٢- بەعەرەبکردنی کوردستان، چاپی سێیەم، هەولێر، ٢٠١٠.

١٣- عومەر خامۆش (کۆشیعر)، چاپی یەکەم، هەولێر، ٢٠١٢.

١٤- تعریب کوردستان، الطبعة الثانیه، أربیل، ٢٠١٣.

١٥- کۆنگـرەی نەتەوەیـی کـورد.. ئەرکـە هەنووکەیـی و ئامانجـە ستراتیژییەکان، چاپـی یەکـەم، هەولێـر، ٢٠١٦.

١٦- الحیـران (مفهومـا ومضمونـا وظهـورا)، الطبعـة الأولـی، أربیـل، ٢٠١٧.

١٧- نحو حریه واستقلال کوردستان، الطبعة الأولی، أربیل، ٢٠١٧.

١٨- مسـعود البارزانـی رمـز الپێشـمەرگایتی والمقاومـە القومیـە، الطبعـة الأولـی، أربیـل، ٢٠١٨.

١٩- هزر و رامان، چاپی یەکەم، هەولێر، ٢٠١٩.

٢٠- الإتحـاد القومـي الدیمقراگـی الکوردسـتاني YNDK (الیوبیـل

الفضـی ١٩٩٥ – ٢٠٢٠)، الطبعـة الأولـی، طهـران، ٢٠٢٠.
٢١ - یەکێتـی نەتەوەیـی دیموکراتـی کوردسـتان YNDK (یۆبیلـی زیویـن ١٩٩٥ – ٢٠٢٠)، تـاران، ٢٠٢٠.
٢٢- اسـتقلال کوردسـتان (الأفـکار و التأمـلات)، الطبعـة الأولـی، طهـران، ٢٠٢٠.
٢٣- تعریب کوردستان، الطبعة الثالثه، طهران، ٢٠٢٠.
٢٤- بەعەرەبکردنی کوردستان، چاپی چوارەم، تاران، ٢٠٢٠.
٢٥- لەپێناو کوردستان، چاپی یەکەم، تاران، ٢٠٢٠.
٢٦- هەگبەی مەخمووری، چاپی دووەم، تاران، ٢٠٢٠
٢٧- بصراحة، الطبعة الثانیه، طهران، ٢٠٢١.
٢٨- تعریب کوردستان، الطبعة الرابعه، القاهرة، ٢٠٢٢.
٢٩- رسالتی من اجل کوردستان، الطبعة الأولی، طهران، ٢٠٢٢.
٣٠- اسـتقلال کوردسـتان (الأفـکار و التأمـلات)، الطبعـة الثانیـه، القاهـرة، ٢٠٢٢.
٣١- بصراحه، الطبعة الثالثه، القاهرة، ٢٠٢٢.
٣٢- رسالتی من اجل کوردستان، الطبعة الثانیه، القاهرة، ٢٠٢٢.
٣٣- یەکێتـی نەتەوەیی دیموکراتی کوردسـتان YNDK (بەڵگەنامەکانی

شەشـەم کۆنگرەی YNDK)، چاپی یەکـەم، هەولێر، ٢٠٢٤.

٣٤- الاتحـاد القومـي الديمقراطـي الكوردسـتاني YNDK (وثائـق المؤتمـر السـادس ل YNDK)، الطبعـة الأولـى، أربيـل، ٢٠٢٤.

٣٥- الحيـران (مفهومـا ومضمونـا وظهـورا)، الطبعـة الثانيـه، أربيـل، ٢٠٢٥.

٣٦. سـەرەتایەك بـۆ حەیـران و کورتەیـەك لـە ژیانـی حەمـەد بەگـی، چاپـی دووەم، هەولێـر، ٢٠٢٥.

٣٧- بناری قەرەچووغ، چاپی دووەم، هەولێر، ٢٠٢٥.

٣٨- سـێ تیشـك لـە پەنجـەرەی شـیعرەوە، چاپـی دووەم، هەلێـر، ٢٠٢٥.

٣٩- عومەر خامۆش (کۆشیعر)، چاپی دووەم، هەولێر، ٢٠٢٥.

٤٠- حەیـران (چەمـك - نـاوەڕۆك - سـەرهەڵدان)، چاپـی دووەم، هەولێـر، ٢٠٢٥.

٤١- الحيـران (مفهومـا ومضمونـا وظهـورا)، الطبعـة الثالثـة، القاهـرة، ٢٠٢٥.

ئەم سێ دەنگە (ئەنوەر - سەباح - قادر) سێ دەنگی سەربەخۆن لە گۆڕەپانی ئەمڕۆی شیعری کوردیداو تەکانێکیان بەشیعری کوردی داوە کە جیایە لە جیلی پێش خۆیان، مەبەستی ئەم چاوپێکەوتنەم ئەوەیە کە روئیای ئەو شاعیرانە بگەیەنمە خوێنەر تا لە بۆچوون و وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی نێو ئەم چاوپێکەوتنە لە مەبەست و ئامانجیان بگات ئەمە یەك؛ دووەم کە ئەم تەکنیکە سەریهەڵدا زۆر کەس بەتوندی بەرەنگاریان بۆوەو نووسینی نابەجێ و نابابەتییانەی لەڕوو گیرکردن، ئەوانیش تائێستا هەلێکی لەباریان بۆ هەڵنەکەوتووە بەرپەرچیان بدەنەوە، ئەم چاوپێکەوتنە بەرپەرچدانەوەیەکە بۆ دوژمنانی ئەم تەکنیکە ئەدەبییە و نەتەوایەتییە پیرۆزە.

غەفوور مەخمووری